

"בעצם אני לא פוחדת"

מטרות:

1. היכרות עם סיפורה האישי והייחודי של אתי הילסום.
2. דיון בנושא שמירה על צלם אדם כדרך התנגדות לנאצים.
3. בירור עמדתנו לגבי היכולת של אדם לשנות את היחס שלו למציאות כדרך להתנגד לה.

רקע כללי:

אתי הילסום (1914-1943) גדלה במידלבורג שבהולנד. האב היה יהודי הולנדי והאם יהודייה-רוסיה, בבית ספוג אווירה אינטלקטואלית. אביה של הילסום, לואיס הילסום, היה מורה לשפות קלאסיות ומנהל הגימנסיה העירונית בעיר דוונטר. שלושת ילדי המשפחה - אתי ושני אחיה, מישה ויאפ - היו מוכשרים במיוחד: מישה היה פסנתרן מבריק, שהיה מנגן מיצירות בטהובן לפני קהל כבר שהיה בן שש. לדעת רבים הוא היה אחד הפסנתרנים המבטיחים ביותר באירופה. יאפ, הצעיר בילדים, למד רפואה. באוניברסיטה למדה הילסום שפות סלאביות ופסיכולוגיה. את חייה האישיים והמקצועיים חלקה האישה הצעירה עם יוליוס ספיר, פסיכולוג ידוע ותלמידו של יונג. מיד לאחר כיבוש הולנד קשרה הילסום קשרים עם סטודנטים שמאלנים במחתרת, ולפרנסתה לימדה רוסית. במצוד של יולי 1942 הצטרפה הילסום מרצונה למגורשים לווסטרבורק (מחנה מעבר שהוקם עבור יהודי הולנד), שם עבדה בבית-החולים עד גירוש לאושוויץ. נסיעותיה לאמסטרדם בענייני בית-החולים נוצלו להברחת מכתבים ולהשגת מלאי תרופות למחנה. חבריה באמסטרדם הפצירו בה להישאר במסתור שהכינו לה בעיר, אך היא סירבה וחזרה לווסטרבורק. לא עלתה על דעתה האפשרות שהיא עצמה תינצל בזמן שאחרים ייספו. היא השקיעה את כל זמנה בעזרה לנזקקים במחנה, וליותה רבים מהם בדרכם האחרונה. בשנתיים האחרונות לחייה כתבה אתי הילסום יומן, שפורסם בעברית בשם "השמיים בתוכי" בשנת 1981. הקריאה ביומן מעלה שאלות פילוסופיות על אמונה, על טוב ורוע ועל עבודה רוחנית. היא סירבה לראות בגורלה גזירת גורל, וביקשה לראות את התכלית שבחיים, את יופיים וכבודם, ולהראות זאת לאנשים שבהם פגשה¹. אתי הילסום נרצחה באושוויץ בשלושים בנובמבר 1943.

¹ בתיה דביר, השמיעיני את קולך ונסו הצללים- מבחר מקורות של נשים בתקופת השואה, מורשת ויד ושם, ישראל (תשע"ט 2018), עמ' 169

מהלך:

1. במאי 1940 כבשה גרמניה הנאצית את הולנד והחל תהליך הבידוד ובהמשך גם ההשמדה של יהדות הולנד. אתי הילסום, אישה צעירה בת 26 המתגוררת באמסטרדם מתחילה לכתוב יומן ולתאר בו את אירועי השעה (תהליך ההדרה, הגזרות, העונשים, החטיפות לעבודה ועוד) ולצידם את האופן שבו היא בוחרת להתייחס לאירועים אלו. בשנת 1941 היא מתארת ביומנה את האירוע הבא:

"בעצם אני לא פוחדת. ולא משום שאני אמיצה כל כך ובטוחה בעצמי, אלא משום שאני יודעת שיש לי עסק עם בני אדם ושתמיד אנסה להבין ככל יכולתי את כל מה שנאמר או נעשה, ולא חשוב מי הדובר. וזאת החשיבות ההיסטורית של הבוקר הזה: לא שאיזה נער גסטפו אומלל צעק עליי, אלא שבכנות לא התרעמתי עליו, להפך, ריחמתי עליו ממש, והייתי רוצה לשאול אותו: הייתה לך ילדות קשה כל כך, או שהחברה שלך בגדה בך. הוא נראה מעונה ורדוף, ודרך אגב, גם מאוד לא נעים ורכרוכי. ברצון הייתי מתחילה אתו מייד בטיפול פסיכולוגי, בידיעה ברורה שהחברה האלה ראויים לרחמים רק כל זמן שאין להם הכוח להרע, אבל הם מסוכנים מאוד ברגע שנותנים להם יד חופשית. האשמה היא רק בשיטה שמשתמשת באנשים כאלה. ואם מדובר על חיסול, אז צריך לחסל את הרע שבאדם, ולא את האדם עצמו. [...] ההכרה הברורה שלמרות כל הסבל והעוול שנעשה, אינני יכולה לשנוא. ושכל הדברים האיומים והמזוויעים שקורים אינם איזו סכנה מסתורית שמאימת מרחוק, מחוצה לנו, אלא שהכל קרוב מאוד לנו, הכל נובע מתוכנו. ומשום כך כל זה גם מוכר יותר ופחות מפחיד. מה שמפחיד הוא, ששיטות יכולות לצאת מכוח שליטתו של האדם ולשלוט בו בכוח שטני, במעצבי השיטה ובקורבנותיה כאחת".²

² שולמית במברגר (תרגום), השמיים שבתוכי- יומנה של אתי הילסום 1941-1943, כתר הוצאה לאור, ירושלים (2002), עמ' 68

2. דיון:

א. שאלות הבנה:

- מה קרה לאתי באותו הבוקר וכיצד היא בחרה להגיב?
- מה היחס של אתי לאותו הנער? כיצד היא מפרשת את המניע לפעולה שלו?
- את מי או מה לדעתה צריך להאשים במצב שהיא נקלעה אליו? מדוע?
- מדוע יחס זה למציאות עוזר לה להבין שהיא בעצם לא פוחדת?

ב. שאלות עמדה:

- אתי כותבת שעל אף הסבל והעוול היא לא יכולה לשנוא וטוענת שאם נבין שהכול נובע מתוכנו נפחד פחות. מסכימים? תוכלו להעלות דוגמאות דומות מחייכם כיום?
- לטענתה ה"שיטה" מנצלת את הפחד של האדם וככה שולטת בו, לא משנה אם הוא בצד של מעצבי השיטה או הקורבן. מה היא השיטה? באיזה אופן היא שולטת בקורבנות? באיזה אופן היא שולטת בפוגעים? מי עוד נפגע ממנה?
- איפה בחיינו שולט הפחד? כיצד זה גורם לנו לנהוג?

3. לסיכום- הזמינו את התלמידים לתת כותרת לקטע.